

FIGYELŐ

Szabó Dezső-füzetek

A magyar paraszt éneke, az erdélyi balladahős, a tragikusan magyar-anya után síró őszinte gyermekszeretet, a tenger és temető nagy zongoristája újra megszólalt, ragyogó szójátékával mintegy rapszódiát, úgy zuhogtatja dobogó sziveinkbe viharvert sorsunk ezeréves tragédiáját. Síró, nevető s mindenképen sokat szenvedő alakokban jön felénk a magyar faj minden időközön át kizsákmányolt és tragikusan meghurcolt parasztja. De az erő és a fajszeretet, a nagy hit és a remény továbbra is szerelmes csókokban szüli a szomorú Toldi Miklósokat, Violákat, Bőjthe Jánosokat és Szűz-Máriás királyfikát, akiknek mindenkori nyomorúságuk örök refrénje a magyar paraszti sorsnak.

Nagy fájdalommal és szomorúsággal szól hozzánk, melyben az örök testvérszeretet megvigasztal, megerősít és ügyezem: fölemel. „Ó testvéreim a fájdalmas anyacsókban: higgyetek a szenvedésemnek: csak abban él az ember, ami időtlen időtől örök és végtelenül jövőbe futó... Ha éhség veri életem: felzúg bennem az éhezők bánata, hogy siettesse lépteit a hajnal, — mert nem azért küldte az Isten az ő Fiát a világra, hogy kárhoztassa a világot, hanem hogy megtartassék a világ általa“...

Ezt az örök magyar bánatot zokogja a „Kötél legendájának“ Ánizs Pétere a világnézeti hajhászásban meghurcolt nyomorék temetőőr. Családjának nagy nyomora koldulni zavarja. Kezébe veszi

rongyokba csavart legkisebb gyermekét és avval indul, remélve, hogy jobban megindítja a kegyetlen emberi szíveket. Nehéz köd lepte az utcákat, mindenki elsietett mellette, a gyermek didergett, ő zokogott, de senkinek a szíve nem nyílt ki, senkinek a szeme nem látott. Szeme előtt összefolyt a világ, a gyermeke holtan hevert karjai közt. Vadul halántékon vágta a következő járókelőt, aki szörnyethalt. Kötél általi halálra ítélik. „Az vessen elsőnek követ rá, aki büntelennek érzi magát“, — s az Úr megérintette a kötelet. Előbb a hóhér, az ujságírók, a bírák, az egész utca, majd az egész város, kötélért, halálért könyörgött, mind-mind bűnösebbnek érezte magát, mint a nyomorék gyilkos Ánizs Péter.

A második füzet címe: „Mosolygok“. — Az élet végéhez két út vezet. Az egyik út végén áll az öngyilkosság, különböző öldöklő szerszámokkal, a másik út végén az örök mosolygás vár ránk. A való élet két dolognak az örök váltakozása: a tragédiának és komédiának, ezeken keresztül, jut az emberi-ség a véghez vagy a megújodáshoz. De vannak érző emberek, akiknél ez már csak a multból néha visszacsillanó dajkameseként tűnik föl, mert az igazi mosoly és a valóság a föld, a nap, a csírák és a lehullt avaron át új tavasz-szá rohanó élet.

Öt elbeszélést tartalmaz ez a kis könyvecske, melynek fedőlapjáról szőkefürtös jóságos, gyermeki kék szemek

tekintenek a szomorú mosolygású világba.

Bánatlakoma a Felsőszén utcában, — elbeszélésében kedves gyermekjáték nevetteti meg az olvasókat, ahol a szív-szorogató mosolyba fájdalmasan csillogó könny vegyül.

A halálos szerelem Ady és Léda különös szerelmének szimbólikus meseje.

A Sztízák életnapja az az elbeszélés ebben a kis könyvben, mely a legmegkapóbban tárja eléink az élet könnyes mosolyát. Egy gyermektelen házaspár rideg és szomorú életébe tekintünk itt, ahol az örökös gyermekvágyban gyötördő sikertelenségek elhidegítik egymástól a két tragikusan családotakaró emberpárt. Életük már-már vigasztalan, végtelen ürességnek tűnik, mely megöl minden akaratot és porrá őröli a lelket. Halottak napján nagyszomorúan kimennek a Farkasréti temetőbe. Bolyongásuk közben egy elhagyott sírra találnak, melynek törött keresztjén csak egy szó maradt: fiacskám. Szomorúan borulnak egymás nyakába és megsiratják a kis névtelen, elveszett gyermeküket. A bánattól föloldott lelkek egymásratalálnak és otthonukban már családi melegséget éreznek.

A harmadik Szabó Dezső füzet a „Magyar irodalom sajátos arcát“ vetíti eléink annak az igaz magyar irodalomnak az arcát, mely nem a szentimentalizmusnak és egyéb limonádé-ízű lovagkalandoknak évszázados gyűjteményét tartalmazza, de a magyar faj, a magyar paraszt férfias szenvedésének, a török és német iga alatt szenvedett magyar parasztoknak szomorú történelmét. Ezt érezzük a kuruc népköltészetünkön keresztül, Eötvös „Falu jegyzőjében“, ezt sírja Arany Toldija, Petőfi Apostola, Madách Ember tragédiája, Vörösmarty, Jókai, Ady Endre. Az egyetlen főhős a magyar paraszt: a szomorú Toldi Miklós. Ez a magyar

irodalom sajátos arca, amelyet nem lehet megtalálni Európa egyetlen másnyelvű irodalmában sem. Ez a mienk: a legférfiasabb irodalom. Mert a mi irodalmunk nem termett idegen hatásokon, mint ahogy azt bemohosodott fejű irodalomtörténészeink kisütögették, mindazt, csak azért, hogy klasszikus tudásukat fitogtassák és hogy zseniális íróinkat hozzákössék nálunknál, ha nyelvben és ennek elterjedtségében gazdagabb nemzetnek is az írójához, de tehetségben a mienknél szegényebbhez. A mi irodalmunk a saját magjából kelt ki és a mi talajunkban nőtte ki magát azzá, ami. Mert Katona Józsefünket a Habsburg-ház nem segítette, de összetörte. Ady Endrét Rákosi Kreszék nem segítették, de hátráltatták és üldözték. Irodalmi nagyjaink azonban lerázzák magukról az ellenséges rossz akaratot és a bilincseket, akár ha sírjukban is. Irodalmi hatásokat hát ne keressünk tehetségeink örökbecsű munkáiban, mert azt nem az idegen hatás adta nekik: hanem a magyar föld.

Még két tanulmány foglal helyet ebben a füzetben: Korunk nőproblémája és az Ellenforradalom természete.

A nőkérdésnek megvizsgálásánál a női emancipáció három lehetséges következményével találkozunk. A fölszabadult nő: a férfimunkát végző nő és ennek a nőnek hatása a kultúra továbbfejlődésére.

A nő felszabadításával együtt jár az a szabad erkölcsi élet, melyet a férfi folytathat. Már pedig, ha a nő szabad erkölcsi életet él, elveszíti mindazt a nőiességét mely őt anyaságra predesztinálja. Ha a fölszabadult nő férfimunkát végez, egyrészt versenytársa lesz a férfinak, akinek szerető hitvese és élettársa kell hogy legyen, másrészt a nehéz munka végzésében teljesen elveszíti nőiességét. A nő mindmáig nagy szerepet töltött be a kultúra továbbfejlődésénél. Ha nem is voltak nagy nő

lángelmék, de a született gyermek tehetőségéhez a nőies anyaság épen anynyit adott, mint a markáns férfierő. A tehetségek, amikor nagy alkotásaikkal ajándékozták meg a világot, letagadhatatlan, hogy a női szív és a női csók sugallata. A fölszabadult nő elveszti nőiességét, elveszti anyai elhivatottságát és elveszti mindazt, amivel eddig a férfi szerető életfarsa, vigasztalója és legbensőbb barátja lehetett.

Az ellenforradalom természete című tanulmány tiszta képet ad az ellenforradalomról, melynek hatalmi eszközei a tömeg kizsákmányolására törek-

szik és csak egy teljesen kisebbségi csoportba szoruló klikknek a javát szolgálja.

A füzetek Ludas Mátyás kiadásban jelentek meg, mely a mindenkori le-törhetetlen életakarát, a mindig éber életösztön, a folytonos életöröm szim-bóluma . . .

Szabó Dezső újra megszólalt: le-törhetetlen életakaratóval tovább viszi zászlaját, mely alatt boldog Bőjthe Jánosok és Szabó Pisták csörtetnek a magyar jövő megigazulásá felé.

Lévay Endre

Lamarck — Darwin

2

A mult számunkban közölt Lamarck életrajz nem volt teljes. Nem, mert szándékosan elhagytam e nagy francia tudós legfontosabb művének „Az állatvilág filozófiájának” (Philosophie Zoologique) megjelenését, amely nagy horderejű mű 1809-ben hagyta el a nyomdát.

Ebben a szenzációs munkában formulázta meg Lamarck azt a felmérhetetlen jelentőségű elméletét, amellyel — amint már a mult közleményünkben mondtunk — állást foglal úgy az évezredes vallásos felfogás misztikuma, valamint az akkori természettudományos világ koronázott királyai — mint Cuvier, Linne és mások — divatos elméletei ellen, állítván ezekkel ellentétben, hogy földünket a jelenleg benépesítő növény- és állatfajták — az emberrel az élen — a geológia különböző, sok-sok ezer meg millió esztendőkkel ezelőtt letűnt — korszakaiban élt szervesvilág egyenes leszármazottai, amelyek ezekből a kihalt ősök-ből az élet adott viszonyaihoz való alkalmazkodás, valamint az ősöknek az ez úton szerzett tulajdonságainak átöröklése folytán lassú és fokozatos fejlődés eredményei.

Az ember a szervesanyag-nak — amely Lamarck szerint a szervesvilág anyagból ősnemzés útján keletkezett — az élet adott körülményeihez való hosszú évmillió-s alkalmazkodása s így egy fokozatos fejlődés szükségszerű eredménye: Tehát fejlődmény.

Lamarck a nagy energiával lefolytatott kutatásainak, szigorú kritikai vizsgálódásainak eredményeképpen teljes bizonyosságot szerzett a szervesvilág szoros és láncszerű összefüggéséről, amely a legalacsonyabb életformákat a legmagasabbakkal összeköti, következőképpen az embert sem rekeszthette ki elméletének határaiból.

Lamarck eme véleménye — amely korát messze megelőzte — érthetően, mindenfelé a legnagyobb izgalmat és feltűnést keltette s maga ellen zúdította — amint már mondtuk — az akkori művelt világ minden patinás képviselőjét, világnézeti különbség nélkül.

Különösképpen a nagy Cuvier tűnt ki, mint legenergiusabb ellenfél s az ő nagy személyi tekintélyének teljes frontbaállítása a lamarcki elmélettel szemben azt eredményezte, hogy az az elmélet, amely ma természettudományos